

Tanterv-, és curriculumelmélet műfaji fejlődése

Kaposi József

A tantervemélet meghatározása

- * Az oktatás tartalmi szabályozásával foglalkozó diszciplína.
- * A tantervekkel, tartalmuk kiválasztásával, elrendezésével, kidolgozásával, funkcióival, struktúráival, összefüggéseivel, fejlesztésével foglalkozik.

A tanterv

- * Az oktatásirányítás eszköze.
- * Magában foglalja:
 - * A nevelés-oktatás célkitűzését, tananyagát, követelményeit, a feldolgozás fő módszereit, eszközeit
 - * iskolatípusra,
 - * iskolafokozatra,
 - * évfolyamokra,
 - * osztályokra,
 - * tantárgyakra bontva.

Nevelés, oktatás

Mivel a tantervet az oktatással összefüggésben tárgyaljuk, ezért tisztázandó, mit értünk oktatás alatt, és mi a kapcsolat a nevelés és az oktatás között.

Felvetődik az a probléma is, hogy napjainkban mennyire őrizhető meg az identitásunk.

Az oktatás

- * A nevelés nélkülözhetetlen tényezője
- * Az ismeretszerzésnek, a gondolkodás fejlesztésének, az értelmi nevelésnek, a jártasságok, a készségek, a képességek kialakításának, a személyiségfejlődésnek alapvető feltétele, eszköze.
- * Meghatározó szerepe van
 - * a kultúra közvetítésében, értékeinek, vívmányainak továbbadásában;
 - * az attitűdök, a meggyőződés, a világkép, a világnézet, a magatartás alakításában.

A tanterv különböző értelmezései

A tanterv mint dokumentum

Hatáskörük szerint

- központi
- helyi
- kétpólusú

A tartalom jellege szerint

- tananyag, ismeretközpontú
- tevékenység-, képességközpontú,
- teljesítmény-, követelményközpontú
- folyamatközpontú

Műfaj szerint

- sillabusz
- tantervi rendszer
- curriculum
- alaptanterv

A deklarált objektív tanterv
szubjektív vetületei

- „lefordított tanterv”
- „elsajátított tanterv”
- „rejtett” tanterv

A tantervi tartalom

- * Ismeret
- * Képességek (az ismeretek megszerzésére, felhasználására, alkalmazására, továbbfejlesztésére)
- * Kompetenciák (cselekvésbe ágyazható, transzformálható)
- * Nemzeti és egyetemes kultúra értékei
- * Az erkölcs, az emberi magatartás, életmód elvei és szabályai

A tartalom kiválasztásának fő szempontjai

Összhang

- * a nevelés-oktatás céljaival, feladataival;
- * a tantervi követelményekkel;
- * az általános műveltség rendszerének kiépítésével;
- * a tanulók fejlődése általános és egyéni jellemzőivel.

A szabályozás modelljei

- * A szabályozás 3 alapmodellje

- * Centralizált (pl. Franciaország, Németország, Ausztria)

- * Decentralizált (pl. 1980-as évekig Anglia)

- * Kétpólusú (pl. Anglia, Magyarország)

dominánssá vált

Újabb tendenciák

- * Kétpólusú modellben
 - * Tantervek szerepváltozása (megalapozzák a fő tényezők közötti együttműködést; a tartalmi szabályozási rendszer középpontjában: az alaptanterv)
 - * Az „egyéni szabhatóság” szempontja
 - * A tanulási tartalom szélesebb folyamatba illeszkedése (formális, nem formális, informális tanulás)
 - * Tudástartalmak, ismeretanyagok integrációja

Tantervelméleti modellek

1. Herbártiánus ~ (tananyag kiszemelése; szigorúan következetes egymásra épülés, elrendezés, összekapcsolás)
2. A tanulók érdeklődésére, tevékenységére, tapasztalataira épülő ~ (Dewey, reformpedagógia)
3. Értékelméleti, szellemtudományi alapú ~ (Prohászka Lajos: Tantervelmélet)
4. Curriculumelmélet (R. Tyler, B. Bloom)

Tyler curriculum-elmélete

Tyler-rationálé

A tananyag kiválasztás forrásai (sources)	A tananyag kiválasztás szűrői (screens)
1. A tanuló tanulási szükségletei, érdeklődései, aspirációi, stb.	I. A társadalomról, a nevelésről szóló általános filozófiai nézetek
2. A kortárs társadalom igényei az iskola, a műveltség tekintetében	II. A tanuláspszichológia által feltárt fejlesztési lehetőségek
3. A szaktudományok által relevánsnak tartott tudások köre.	

Forrás: Tyler R. W.: Basic Principles of Curriculum and Instruction. 1949. Chicago.
In. Báthory Z.: Tanulók, iskolák, különbségek. 2000. Bp., 131. o.

Tantervi műfajok

- * **Természetes tanterv** → nemzedékről nemzedékre öröklődött, az élethez és a munkához szükséges ismereteket és képességeket fejlesztette, a tudományos-technikai fejlődéssel párhuzamosan gazdagodott
- * **Szillabus** → Az átfogó nevelési, erkölcsi és politikai célok megfogalmazása mellett tantárgyakat, tanéveket és óratervet tartalmazott, ám a tananyagot nem részletezte. Egyszerre volt oktatáspolitikai és pedagógiai dokumentum (Pl. Ratio Educationis 1777)
- * **Tanterv és utasítások (differenciálódott szillabus)** → A tantervi rész átfogó célokat és tananyagot tartalmazott. Az utasítások részletesebb tantervi megoldást tükröztek, részletes témaköröket, leckéket, fogalmakat, óraszámokat, tanári tevékenységeket jelenítettek meg tantárgyanként. (19. sz. második fele)

Tantervi műfajok 2

- * **Előíró tanterv** → Az utasítások néhány korábbi jellegzetességét vitte tovább, részletesen előírta a nevelési-világnézeti célokat, a tananyagot leckékre, órákra bontotta le igen aprólékosan. Előírta a tanítási módszereket, évfolyamonként meghatározta az óraszámokat, és a haladás tempóját is részletezte. Egy tanterv – egy tankönyv világ (1940-50 es évek politikai változásai hatására)
- * **Curriculum** → Kialakulásától kezdve erős pedagógiai jellege volt, szemben a másik két műfaj politikai-ideológiai meghatározottságával. A curriculum folyamatterv (céloktól az értékelésig), tevékenységterv és program. Elmeéleti alapok → Ralph Tyler 1949

A curriculumelmélet fejlődése

- * A curriculum szempontjai
 - * Legitimáció → manifeszt/látens curriculum
 - * Műveltség → deklarált / transzformált / elsajátított curriculum
 - * Tudás → tartalom / kompetencia alapú curriculum
 - * Egyensúly → a tantervi tervezés, fejlesztés, értékelés szakaszai / az ismeretek és képességek / az országos trendek és a helyi igények között

Bloom taxonómiája

- * Tyler racionáléjából hiányoztak a követelmények.
- * Alaposan foglalkozott a célok pragmatista meghatározásával, a tananyag elrendezésével, a tanterv értékelésével, bevéásvizsgálatával.
- * A követelmények rendszerezésével → Bloom 1956-ban egészítette ki Tyler elméletét.

Követelményrendszer		
Kognitív (értelmi)	Affektív (értelmi-akarati)	Pszichomotoros (mozgásos)
Ismeret	Befogadás	Utánzás
Megértés	Válaszadás	Manipulálás
Alkalmazás	Értékek kialakítása	Artikuláció
Magasabb rendű műveletek	Értékrendszer kialakítása	Automatizálás

Bloom, B. S.: *Taxonomy of Educational Objectives: Cognitive Domain*. New York, 1956.
In Báthory Zoltán: *Tanulók, iskolák, különbségek*. 2000, Budapest, 147.

A curriculum műfaji típusai

- * **Alaptanterv** → központi dokumentum, amely a minden tanulónak járó nevelés és képzés célkitűzéseit, kötelező iskolai tevékenységeit, közös tantervi követelményeit írja elő
- * **Kerettanterv** → egy adott iskolatípusra készített, a miniszter által jóváhagyott választható tanterv, amely az alaptantervre épül, és alapul szolgál a helyi tanterv készítéséhez
- * **Helyi tanterv** → az adott iskolában használt tanterv, amely lehet jóváhagyott kerettanterven alapuló, azt felhasználó, adaptáló vagy a miniszter által engedélyezett egyedi tanterv
- * **Keresztanterv** → műveltségterületeken és tantárgyakon átívelő, közös fejlesztési feladatok
- * **Extra curriculum** → tanítási órán kívüli tevékenység terve

A curriculum szintjei

A curriculum szintjei

- Szupra (nemzetközi, összehasonlító)
- Makro (rendszer, társadalom, nemzet, tartomány)
- Mezo (iskola, intézmény, program)
- Mikro (osztály, csoport, lecke)
- Nano (egyéni, személyes)

Curriculum development re-invented. Ed.: Jos Letschert SLO. Leiden, the Netherlands, 2005, 18.